

2. Není-li tu podvodného úmyslu, jest osobování si vlastnosti veřejného úředníka nebo sluhy aneb jednání, jímž se kdo nemaje podvodného úmyslu za veřejného úředníka neb sluhu vydává, neb nedovoleným nosením uniformy sobě tvářnost veřejného úředníka nebo vojína přivlastňuje, přestupkem proti povinnostem veřejného úřadu, který se trestá vězením od 3 dnů do 1 měsíce (§ 333 tr. z., § 597 voj. tr. z.).

Dle osnovy nového trestního zákona dopouští se ten, kdo se lživě za osobu ve veřejné službě stojící aneb za vojína vydává, nebo tvářnosti takových osob nosením úředních šatů, nebo vojenské uniformy nebo nějakého služebního odznaku dodati si hledí, přestupku proti státním zřízením, který se tresce vazbou až do 3 týdnů aneb na penězích do 100 zl. (§ 409 osnovy).

Osoby právnické (korporace a nadace).

A) Všeobecný pojem.

Osoby právnické jsou zákonem uznané podměty právní sledující pomocí určitého nikomu nenáležícího jmění nebo pomocí určitého souhrnu osob jisté zákonem dovolené úkoly. Zákoník občanský prohlašuje v § 26, že osoby právnické požívají z pravidla stejných práv jako osoby fyzické. Tím vysloveny jsou dvě zásady:

1. že způsobilost k právům zvláště se neuděluje osobám právnickým, nýbrž že přisuzuje se již dle zákona každé dovolené osobě právnické. Výslovné uznání osoby právnické státem se tudíž z pravidla nevyhledává. Nedovoleny jsou dle § 26 o. o. z. pouze osoby právnické, které jsou zvláštními předpisy zákonnými zakázány, aneb které patrně se přiči bezpečnosti, pořádku veřejnému aneb dobrým mravům.

2. § 26 o. o. z. stanoví zásadu, že osoby právnické mají z pravidla stejná práva jako osoby fyzické; mohou vykonávati všechna práva věcná, pokud není zákonem zvláště výjimka stanovena, jako na př. zapovězeno v Rakousku zákony amortisačními jistým náboženským korporacím nabytí statků nemovitých. Osoby právnické mohou dále nabytí všech osobních práv k věcem, mohou smlouvy uzavírat, a tím práva a závazky zakládati. Právnické osoby jsou též způsobilé dědit, mohou býti ustanoveny za dědice a též odkazem obmyšleny. Nejsou však způsobilé pořizovati, jelikož nepomíjejí smrtí fyzickou, a tudíž pro tento nemožný případ nemohou o jmění svém pořizovati. Rovněž nemohou osoby právnické, jak z povahy věci plyne, býti účastny práv rodinných. Vrchní dohled politických úřadů, jímž jsou určité osoby právnické podrobeny, na př. obce, spolky a p. není poručnictvím a nevykonává se soudy dle předpisů práva občanského, nýbrž úřady politickými v zájmu veřejném dle zvláštních zákonů a nařízení. Není však správným, co tvrdí Unger, že osoby právnické toliko práva majetková míti mohou. Žádný zákonný předpis neobsahuje tato omezení, a § 26 o. o. z. uvádí naopak, že právnické osoby z pravidla mají tatáž práva jako osoby fyzické. Toto omezení Ungrem tvrzené neplyne také ani z povahy věci. Nic nepřekáží, aby obce, korporace a spolky vykonávaly práva politická: právo volební, petiční nebo shromažďovací, aby vyřizovaly veřejné záležitosti a o nich se neusnášely; určité korporace mají právo volební do rady říšské, na sněm zemský a do zastupitelstva obecního. To však zajisté nejsou práva majetková. S druhé strany zase nepřisluší všem osobám právnickým, jak již shora bylo uvedeno, všechna práva majetková bez výjimky.

Ježto osoby právnické dle své přirozené povahy samy jednati nemohou, musí zastoupeny býti orgánem, který vůli jejich pronáší a práva a závazky za ně zakládá.

Jelikož osoba právnická k právům jest způsobilá, tvoří práva, jichž ona nabývá, její jmění, jež náleží jí a nikoliv jiným osobám. Následkem toho nemohou spoluvlastníci domu vespolek za právnickou osobu býti pokládáni, neboť dům patří dle určitých podílů jednotlivým spoluvlastníkům a nikoli jakési zvláštní osobě od nich rozdílné.

Ohledně určitých osob právnických platí předpis, že mají ku svému vzniku potřebí povolení úředního na př. spolky, které provozují obchody bankovní, úvěrní a pojišťovací, ústavy důchodové, spořitelny a zastavárny, ústavy vydávající zástavní listy a úpisy dlužní majiteli svědčící, jakož i zúročitelné poukázky pokladniční a spolky, které se takovými obchody zabývají. V novější době ujal se zcela právem náhled (Randa, Soukromé právo obchodní), že tato úřední koncese jest toliko aktem policejní správy a že směřuje hlavně k tomu, aby zamezen byl vznik ústavů nesolidních.

Spolky s jinými účely, než shora uvedeny byly, musí toliko dle §§ 5, 6, 7 spol. zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z. úřadu býti ohlášeny a mohou svoji činnost započítati, nebyly-li do 4 týdnů po ohlášení zapovězeny nebo dodatečně úřadem zrušeny. Při nadacích, o kterých se sice § 26 o. o. z. nezmiňuje, které však vzhledem k jich právní povaze rovněž za osoby právnické považovati dlužno, nevyhledává se rovněž zvláštního propůjčení osobnosti se strany moci státní, nýbrž ku vzniku nadace stačí, vyhoví-li se při zakládání předpisům zákonným (§ 646 o. o. z. dv. dekr. ze dne 7. července 1841 č. 541 sb. z. s., § 84 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. a nař. min. ze dne 23. ledna 1856 č. 18 ř. z.).

Osoby právnické dělí se hlavně na korporace a nadace. Někteří spisovatelé pokládají za osoby právnické též pozůstalost ležící (hereditas jacens) a jmění osoby fyzické počaté však dosud nenarozené (nasciturus).

B) Korporace.

I. Pojem.

Korporace jsou souhrny osob, které se za jistým, zákonem dovoleným účelem sjednotily. Dosažení účelu tohoto státi se může buď pomocí jistého jmění nebo společeností členů nebo obojím zároveň. Korporace, jakožto zvláštní od jednotlivých svých členů různý podmět právní, trvá a se nemění, i když jednotliví členové z ní vystoupí nebo noví k ní přistoupí. Jméno korporace jest vlastnictvím korporace, jakožto zvláštní samostatné osobnosti; jednotlivým členům nepřisluší tu nárok ani na celek ani na určitou nebo poměrnou část jeho. Ze závazků korporacních jest práva jedině korporace svým jménem, takže z nich jednotliví členové nemohou býti ani žalováni, aniž může býti na základě titulu exekučního, proti korporaci dobytého, vedena exekuce na jich jmění. Jednotliví členové nemohou za trvání korporace žádati za zrušení její, a byla-li zrušena, za rozdělení jmění korporacního, kteréž v případě tomto, není-li ve stanovách nic jiného ustanoveno, připadne jakožto odúmrtí fisku.

Tím, co právě uvedeno, liší se korporace od společnosti ve smyslu § 1175 o. o. z. Avšak korporaci dobře jest též rozeznávati od společenských sdružení, která jmenovitě teprve v době novější se vyvinula a rozšíření nepoměrně značného došla. Tak zajisté nelze povahu osobnosti právnické přikládati společnostem zákona obchodního (společnost veřejná,

komanditní, komanditní na akcie, akciová společnost), dále společenstvům výrobním a hospodářským dle zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. utvořeným, a rovněž ne nákladnictvům čili těžířstvům, neboť by tyto útvary společenské ve mnohém korporacím se podobaly (firma, určité vklady, obmezené ručení, vystupování členů a přistupování nových, vy-loučení, žaloby dílčí atd.), nelze přece přehlednouti, že hlavním základem těchto združení jest jistý majetek, který by i se v poměru ku třetím osobám pokládal za jmění zvláštní od jmění jednotlivých členů různé, zůstává v poměru vnitřním a materiálně vždy jen majetkem jednotlivých členů, s čímž při korporaci, ani za trvání ani po zrušení její nikdy se neshledáme. Přirovnáme-li tyto společenské útvary podrobně ku korporacím, musíme doznati, jakko-li ony od společnosti práva občanského značně se liší, že přece jen živel společenský v nich převahu si uhájil. Nelze tudíž útvary tyto pokládati za korporace a jim zvláštní osobnost přikládati, nýbrž spíše za společnosti druhu zvláštního. O této velmi sporné otázce sr. Randovo, Soukromé obchodní právo rakouské, Praha, 1892, III.

II. Druhy.

Lišiti jest jednak korporace veřejné, jednak korporace soukromé. Ony spravují se co do vzniku, trvání a zániku svého právem veřejným, tyto pak právem soukromým.

1. Korporace veřejné.

Sem náleží na př.:

- a) Stát (fiskus), (viz čl. Fiskus).
- b) Země (viz čl. Výbor zemský).
- c) Okresy (okresní zastupitelstva), (viz čl. Okres).
- d) Obce (viz čl. Obce).
- e) Obce a okresy školní (viz čl. Obce školní, Okres školní).
- f) Obce farní (evangelické, katolické, řecko-východní) a náboženské obce židovské (viz čl. Obce farní (evangelické, katolické, řecko-východní) a Obce židovské náboženské).
- g) Komory advokátní, lékařské, notářské (viz čl. Advokáti, Lékaři, Notáři).

h) Komory obchodní a živnostenské, společenstva živnostenská (viz tyto články) atd.

2. Korporace soukromé.

Ku korporacím soukromým náležejí spolky čili jednoty všeho druhu (viz čl. Spolky).

III. Vznik, zánik, organisace a zastoupení korporací. (O tom viz cit. příslušné články).

IV. Ručení korporací za činy svých zástupců.

Korporace právy jsou za vinu svých zástupců, které se tito při uzavírání a splnění smluv dopustí (§ 26, 867 o. o. z.) a ručí i za následky jich obmyslné držby (§ 337, 335 o. o. z.). Ručení korporací vztahuje se však i na bezprávné činy zástupců, což jeví se ostatně jen důsledným provedením zásady v § 26 o. o. z. (»gleiche Rechte«) vyslovené. Ovšem mluví zde zákon jen o právech (»Rechte«), leč nelze odůvodniti náhled, že by chtěl zákon osobám právnickým uložití povinností jiných než osobám fysickým. Že naopak zákonodárství korporace osobám fysickým úplně rovná, vysvítá jmenovitě z celé řady zákonů novějších. Tak na př. ručení státu za bezprávné činy soudních úředníků upravuje zák. ze dne 12. července

1872 č. 112 ř. z., ručení obcí při zanedbání místní policie § 37 česk. ob. ř., ručení obcí při útěku hnanců zák. ze dne 27. července 1871 č. 88, ručení podniku železničního za osoby při podniku zaměstnané zřejmě vyslovuje § 60 železn. dopr. řádu ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z. z r. 1852, § 9 nového dopr. řádu ze dne 10. prosince 1892 č. 207 ř. z. a jmenovitě pak zák. ze dne 5. března 1869 č. 27 ř. z., ručení za úraz při zákonném pojištění dělníků § 45 zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1 ř. z. z r. 1888, o trestání podniků železničních zmiňuje se § 53 zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z. (sr. Randa, O závazcích k náhradě škody, Praha, 1891, vyd. V.).

C) Nadace.

I. Pojem.

Nadace jsou zvláštní majetkové podstaty, jichž důchody pro všechny časy věnovány jsou jistému všeužitečnému, dobročinnému nebo zbožnému účelu. § 646 o. z. definuje nadace jako majetkové souhrny (kapitál, pozemky, práva), jichž důchody určeny jsou »pro církevní obročí, školy, nemocnice nebo chudobince« nebo též »ku výživě jistých osob« pro všechny příští časy. Aby tedy účel nadací došel svého uskutečnění, jest nutno:

1. jistého jmění nadací věnovaného;
2. výnosného uložení jeho;
3. sepsání listiny (nadační) a schválení její se strany státu jakožto »vrchního dohledacího úřadu nadačního«. Dopusud není konečně rozřešena sporná otázka, sluší-li pokládati nadace za právnické osoby či za t. zv. jmění účelové; zmíniti jest se pouze o tom, že dle Ungrova soudu ohledně právní existence právnické osoby přísluší každé státem schválené nadaci osobnost.

II. Druhy nadací.

Druhy nadací určují se účelem, jemuž věnovány jsou úroky kapitálu nadačního. Z různých nadací zasluhují tyto zvláštní zmínky:

1. Nadace chudinské. Tyto jsou nejčtenější. Ku správě povolány jsou obce, poněvadž ty nejspíše mohou rozhodovati o pojmu »nuzoty« a »chudoby«; než přes to není vyloučeno, že též správa nařízením v listině nadační na jinou osobu přenést se může (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« 148). Podle listu nadačního mohou býti poděleny chudé osoby určité obce nebo několika, zvláště sousedních obcí, v kterémžto případě mají zúčastněné obce zvoliti společný orgán správní. Nadace chudinské sledují různé účely: podporování poskytnutím určitých peněžných obnosů, darování oděvu, poskytnutí činžovních příspěvků, nájemné, poskytnutí naturalií (topiva, viktualii) a j. v.

2. Nadace školní. V nejširším slova smyslu rozumí se tím všechny ony nadace, které směřují k tomu, aby veřejné účely vyučovací a výchovaci všeobecné vzdělání povznášely resp. podporovaly. V užším a vlastním smyslu rozuměti jest však školními nadacemi toliko ony, které určeny jsou pro žáky a žákyně škol obecných a měšťanských a učebních ústavů těmto rovných, jako škol pokračovacích, kursů pokračovacích, nižších odborných a řemeslnických ústavů vyučovacích atd. Tyto nadace shodují se více méně s nadacemi chudinskými, takže zhusta sporno jest, je-li tu nadace chudých či nadace školní. Tak ku př. vykládá výn. min. kultu a vyuč. ze dne 5. září 1872 č. 4244 č. 38 ř. z., že nadace chudinská tehdy tu jest,

jestliže nejedná se o věnování, které slouží ku přímému povznesení účelu vyučování, nýbrž naopak o podporu, kterou sluší poskytovat chudým žákům rozdělením hotových peněz, oděvů atd. Jednak jako nadace »chudinská«, jednak jako nadace »školní« jeví se býti nadace ta, při které neběží toliko o podporu pro chudobné žáky, nýbrž při níž část výnosu nadačního vynaložiti se má na zaopatření knih, na zaplacení školného (arg. výn. min. ze dne 5. září 1872 č. 4244 a výn. min. ze dne 12. dubna 1883 č. 6764). Poslední pořízení, kterým se věnují úroky ku splacení »školného« pro chudé žáky, jeví se býti nadací chudinskou, nikoli školní (zák. ze dne 6. prosince 1882 č. 76 ř. z.). Zvláštní ustanovení stran zřízení listin nadačních a stran evidence stávajících i nově zřízených nadací, dále stran kontroly o plnění nadačních ustanovení obsahující pro Čechy §§ 171 až 175 a 179 politické ústavy školské a gubern. nař. ze dne 21. září 1837 č. 33830.

3. Nadace studijní či studentské určeny jsou ku povznesení vědeckého studia na středních a vysokých školách. Nejčetnější nadace studijní vykazují Čechy. První a původní nadace tohoto druhu byly t. zv. seminární nadace, které zvláště zřízeny byly v různých kolejích jezuitských v Čechách se nacházejících a původ svůj děkují hlavně vynikajícím katolickým rodinám šlechtickým. Spis »Studijní nadace v království českém« sv. I.—IV. v roce 1897 pražským místodržitelstvím vydaný obsahuje tato historická data: Za Marie Terezie a císaře Josefa II. byly veškery nadace pojaty v obor veřejné správy. Dekretem někdejší české kanceláře dvorské ze dne 27. září 1785 byly na nejvyšší rozkaz zrušeny semináře a konvikty a přeměněny v ruční stipendia. Později zjednával si vždy víc a více platnosti princip státní svrchovanosti co do nadací, anoť bylo nařízeno zaslání obligací stipendií studentských zemskému guberniu a odvedení úroků komorní pokladně, u které pak dala se výplata stipendistům. Dvor. dekretem ze dne 9. května 1803 bylo nejvyš. rozhodnutím císaře Františka I. nařízeno, »aby byly obnoveny někdejší vychovatelny pro studující mládež a aby se k tomu konci použilo všech nadací věnovaných zrušeným konviktům, seminářům a světským alumnatům«. Pražský konvikt otevřen byl v studijním roce 1830/31, a projektováno bylo tamtéž 42 míst nadačních; avšak počet jich vzrostl v 18 letech v srpnu 1848 na 135. Dekretem minist. veřej. vyučování ze dne 26. září 1848 č. 6305 byl tento konvikt zase zrušen, načež dalším výnosem téhož minist. ze dne 4. dubna 1849 č. 1778 vydána byla obsáhlá ustanovení o naložení s místy nadačními tímto zrušením uprázdněnými. Na to stanoven jakožto nejvyšší míra propůjčitelných stipendií obnos 200 zl., propůjčování jich zůstaveno místodržiteli a jeho uvážení ponecháno, aby z oněch nadací, jichž fond připouští vyměření vyšších stipendií, dva druhy stanovil, z nichž jeden po 150 zl. by určen byl pro studia gymnasiální, druhý po 200 zl. pro vyšší studia. Koncem roku 1893 překročil počet studentských nadací v Čechách číslo 1000.

Při studentských nadacích rozumí se výrazem »studující« nebo »student« dle obvyčejného způsobu mluvy nikoli žák školy obecné, nýbrž středních škol a ústavů těmto na roveň postavených (roz. ze dne 7. listopadu 1884 č. 2225 sb. »Budwinski« VIII. sv. r. 1884 č. 2280). O výkladu nadační listiny studentské srv. roz. ze dne 13. dubna 1881 č. 611 »Budwinski« sv. V., r. 1881 s. 186—189. Požitek z těchto nadací udělití jest jen

takovým studujícím, kteří ho potřebují a skutečně způsobili jsou ke studiu nadáním i pílí svou (dv. dek. ze dne 24. září 1806 sb. zák. pol. XXVII). Požitek nadační určen jest pravidelně jen pro ony studující, kteří v tuzemsku studují. K požívání nadace v cizozemsku vyhledává se svolení ministeria kultu a vyučování (vým. min. kultu a vyučování ze dne 24. května 1879 č. 7923). Nadace školské a studijní mohou se vůbec udělit jen žákům resp. studujícím veřejné ústavy vyučovací navštěvujícím (vým. min. kultu a vyuč. ze dne 28. října 1856 č. 16728). Ježto jest základní podmínkou při udělení nějakého stipendia studentského dobrý prospěch studujícího, nastává jeho ztráta při neúspěšném studiu, dostane-li ku př. stipendista vysvědčení třetí třídy nebo špatnou známku z mravů (viz. vým. ze dne 24. června 1850 č. 3632). Podobně i v případě reprobace při státních zkouškách (vým. ze dne 28. února 1852 č. 61 ř. z.).

4. Nadace šlechtické věnovány jsou ku podpoře, výchově a zaplacení nadanců šlechtického rodu. Mezi četnými šlechtickými nadacemi uvéstí sluší jmenovitě »šlechtické nadace dámské«, které velmi čteně zastoupeny jsou v Rakousku, tak zejména c. k. šlechtický ústav dámský na Hradčanech v Praze zřízený r. 1755 císařovnou Marií Terezií, c. k. šlechtický světský ústav dámský »Mariaschul« v Brně, zřízený Johankou Priskovou potomní hraběnkou Magnis ze Strašnic r. 1654, c. k. šlechtický ústav dámský ve Štýrském Hradci zřízený císařem Josefem, v Innomostí (zřízený císařovnou Marií Terezií), vévodský Savojský ústav dámský ve Vídni, c. k. korutanská nadace, c. k. krajinská nadace atd. Kromě šlechtických nadací dámských jest ještě celá řada nadací určených ku výchově studujících jinochů z domů šlechtických, jako ku př. akademie hraběte Straky v Praze, posléze řada jiných nadací s různými účely humanitními a vše-
užitečnými.

5. Nadace rodinné či příbuzenské určeny jsou pro příslušníky rodiny (descendenty a pobočné příbuzné) zakladatelovy a nesou se za rozmanitým účelem. Rodinné nadace podrobeny jsou taktéž politickým předpisům o nadacích, ježto § 646 o. o. z. mluví o nadacích vůbec nečině výjimky ve prospěch nadání rodinných (roz. spr. s. dv. ze dne 11. května 1895 č. 2441 sb. »Budwinski« 8656).

6. Nadace vojenské určeny jsou výhradně pro osoby vojenské. K nim náležejí vojenské nadace pro invalidy, ohledně jichž vydány byly bližší normy nař. vrchn. armádního velitelství, dále ministerstva vnitra a sprav. ze dne 30. června 1853 č. 124.

7. Nadace církevní viz odst. VII.

III. Zřízení a správa nadací.

Nadace mohou být zřízeny jednáním mezi živými nebo na případ smrti. Nadace může býti ustanovena ve zvláštní listině nebo býti obsažena v poslední vůli. Jakožto jednostranná právní jednání mohou nadace však býti i zakladatelem odvolány, pokud státního schválení nedošly, zcela nebo částečně pozměněny. Byla-li nadace založena poslední vůlí, má pozůstalostní úřad hned po smrti zakladatelově podati místodržitelství zprávu, že tu nadace jest (§ 84 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, min. nař. ze dne 23. ledna 1856 č. 18 ř. z. a vým. min. ze dne 20. srpna 1870 č. 9899). Jakkol není nevyhnutelně potřebí ku existenci nadace listu nadačního (roz. spr. s. dv. ze dne 5. prosince 1879 č. 2329 sb. »Budwinski« č. 635) vyho-

tovení listiny nadační, jest přece žádoucím proto, že právě gubern. dekretem ze dne 14. října 1822 č. 49907 bylo nařízeno, že každá listina nadační podléhá schválení zemského úřadu. Osnovy listin nadačních sdělati jest dle formulářů místodržitelstvím vydaných a vyhotoviti se mají v tolika exemplářích, kolik jmenováno jest v listině nadační interestů, kteří spolupůsobiti mají při správě. Jedná-li se o zřízení nadace na základě testamentu, musí se listiny nadační vyhotoviti nejméně ve třech stejnopisech, z nichž jeden zaslati jest soudu pozůstalostnímu, jeden správě nadační, a jeden politickému úřadu zemskému (dv. de. r. ze dne 16. prosince 1819 sb. »Kropáček«, 42). Podle předpisů platících pro elokaci a správu peněz nadačních (nejv. roz. ze dne 18. října 1792, republikováno s dvor. dekr. ze dne 16. října 1815, prov. z. 103; dv. dekr. ze dne 4. dubna 1818, sb. prov. z. č. 435; gub. cirkulář ze dne 22. září 1843, sb. prov. z. č. 105, dekr. dv. kanc. ze dne 26. července 1844, sb. prov. z. č. 75, gub. cirkulář ze dne 5. března 1847, sb. prov. z. č. 19) dovoleno jest uložení v zákonných papírech cenných právě tak, jako u osob soukromých proti pupillární jistotě (§§ 230 a 1374 o. o. z.). Není předpisu, kterým by se uložení ve veřejných cenných papírech výlučně nařizovalo aneb elokace v soukromý kapitál zapovídala. Ovšem ale přichází opět ku platnosti zásada, že pro uložení a správu jmění nadačního dbáti nutno stejných pravidel, která platí o správě jmění a poručenců vůbec. Stejnou měrou, jakou bdí úřad poručenský nad správou jmění nedospělých, podléhá též správa nadací dohledu úřadu nadačního. V pojmu správy obsaženo jest též oprávnění, aby správce v mezích zákonem pro obor působnosti své vytčených ukládal výhodně jmění jemu svěřené způsobem vlastním rozhodnutím zvoleným a aby obstarával jednání s tím spojená; úřad dohlédací povinen jest naproti tomu bdíti nad tím, aby tento obor působnosti správní nebyl překročen a platným předpisům vyhovoval. Dekr. dv. kanceláře ze dne 26. července 1844 sb. prov. z. č. 31 s. 427 připouští výslovně uložení kmenového jmění u soukromníků se zákonnou jistotou a vyslovuje se pouze, že ve většině případů bude to žádati zájem nadací, aby se užilo hotových kmenových peněz dle platných direktiv k zakoupení státních papírů. Proto doporučuje se přeměna hotovostí kmenových ve státní papíry a úřadům se ukládá, naléhati na to, aby hotovosti kmenové (základní hotovosti) užito bylo k zakoupení obligací a u soukromníků jen tehdy se uložila, je-li takové nařízení výslovně uvedeno v listině nadační nebo ucházejí-li se o ni spolehlivé osoby (roz. spr. s. dv. ze dne 4. května 1895 č. 2325, sb. »Budwinski« 8636). Ohledně uschování listin nadací školních, kapitálů nadačních a obligací nadačních obsahuje zvláštní ustanovení nař. ze dne 27. listopadu 1800 a ze dne 30. června 1786 a ohledně kladení účtů § 173 politické ústavy školské. Uložení nadačního kapitálu v autorisované spořitelně nemá potřebí předchozího konsensu úřadu nadačního (odst. 7 výn. českého místodržitelství ze dne 20. ledna 1861 č. 2889). Při uložení kapitálu nadačního poslední vůlí zůstaveného jest odvésti též úroky počítané ode dne úmrtí zakladatelova (dv. dek. ze dne 12. července 1822 č. 1880 sb. z.). Zkoumání jistoty pragmatické (sirotčí) nadačních kapitálů uložených na nemovitostech (realitách) děje se na základě výn. min. fin. ze dne 25. ledna 1884 č. 17 ř. z., zák. ze dne 7. června 1881 č. 49 ř. z., zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z., ze dne 22. června 1883 č. 119 ř. z., zák. ze dne 28. března 1880 č. 34 ř. z. a ze dne

1. února 1882 č. 17 ř. z. Jmění věnované zvláštním účelům chudinství a obcí spravované má se skutečně udržovati a vynakládati způsobem nadací odpovídajícím. Řízení o zjištění závazků nadačních upraveno jest též dekretem dvor. kanceláře ze dne 12. prosince 1841 č. 34598. Guberniální dekret ze dne 4. srpna 1842 č. 40998 obsahuje předpis o předběžném uložení kapitálů nadačních, dekret ředitelství fondu nadací studijních ze dne 18. září 1841 č. 5910 pak předpis o fruktifikaci nadací.

IV. Státní dohled a ingerence.

Dle § 35 oboru působnosti politických úřadů zemských (min. nař. ze dne 19. ledna 1853 č. 10 ř. z.) má místodržitelství jakožto nejvyšší úřad nadační v zemi korunní, pokud není vliv jeho omezen výslovným ustanovením listiny nadační, k tomu hleděti, aby tyto zřízení byly dle zákonných předpisů, jmění nadační aby náležitě bylo vyšetřeno, zjištěno a spravováno a závazky nadační aby úplně splněny byly. Samostatně »právo nadační« se v Rakousku nevytvořilo. Rozhodujícím v převážné míře jest dvorský dekret ze dne 7. července 1841 č. 5417 sb. z. s., podle kteréhož přísluší rozhodování o přijatelnosti nějaké nadace, o změně, zrušení, uložení a správě fondu nadačního, dále dohled nad úplným splněním politickým úřadům, při duchovních nadacích ordinariátu, při školských nadáních místní a okresní školní radě. Soudy zakročí pak, má-li býti zavázáný přidržán ku vyplacení nadace nebo vydání důchodů nadačních, vystoupí-li kdo s právními nároky na jmění nadační z toho důvodu, že nadace nebyla náležitě vyplněna, činí-li se nárok na vydání jmění nadačního z titulu soukromoprávního, má-li se na základě titulu soukromoprávního nebo nějakého důkazu procesuálního rozhodnouti otázka, přísluší-li někomu požitky nadační, dále zda a za jakých modalit, komu přísluší právo udílecí. Zemské úřady jsou tedy sice nejvyššími úřady nadačními v dotyčné korunní zemi, avšak jinak jsou povolány k rozhodnutí v první instanci (roz. ze dne 30. dubna 1885 č. 1190 sb. »Budwinski« č. 2534). V poslední instanci jakožto úřad nadační rozhoduje ministerstvo vnitra. Vrchní dozor nad školskými, studijními, uměleckými a vědeckými nadacemi přísluší ministerstvu kultu a vyučování, ohledně vojenských nadací ministerstvu zemské obrany.

Státní úřady nadační mají důkladně zkoumati předložené jim osnovy listin nadačních zvláště v tom směru, shodují-li se s nařízeními zakladatelskými a zákonnými předpisy. Pravidelně zasílá se osnova listiny nadační od zemské vlády ku finanční prokuratuře, aby tato své dobrozdání podala a vyslovila se o případných formálních nebo věcných vadách. Osnova dodá se pak ihned dotyčné straně ku opravě nebo doplnění, načež zemská vláda rozhodnouti a nařízení nadační eventuálně schváliti má (dv. dek. ze dne 21. května 1841 č. 541 sb. z. s.). Listina nadační schválí se tím způsobem, že se na listině vyznačí klausule schvalovací.

Konečně má úřad nadační bděti nad zajištěním a správou kapitálu nadačního, jakož i nad přesným splněním podmínek nadačních. Povinnost úřadu nadačního ku péči o přesné vyplnění všech závazků nadačních není zůstavena volnému uvážení úřadů správních (roz. ze dne 15. února 1879 č. 315, »Budwinski« III. sv. str. 55—56). Podle dvor. dekretu ze dne 21. května 1841 jest politický úřad příslušným k rozhodnutí otázky, přísluší-li komu právo dozoru nad stávajícím nadáním. Právo dozoru třetí osoby nad nadáním mohlo by uznáno býti toliko tehdy, byl-li by zde zvláštní právní titul (roz. ze dne 12. července 1881 č. 1130, »Budwinski«

V. sv. r. 1881 str. 300—304). O obmezení kompetence samosprávných úřadů ve věcech nadačních srv. roz. ze dne 5. prosince 1879 č. 2329, »Budwinski« č. 635 sv. III., r. 1879. Také ku podstatným změnám nadace vyhledává se schválení úřadu nadačního; změna taková může se jen tehdy povolit, nedá-li se nadace v celku nebo to či ono její nařízení provést, resp. jeví-li se provedení být nemožným.

V. Zrušení nadace.

Jako každý jiný souhrn majetkový zaniká i nadace ztrátou jmění nadačního, dále tehdy, když účelu nadace nelze dosíci, jako ku př. při nadacích rodinných, které výlučně založeny jsou pro příslušníky rodiny, ve případě vymření veškerých údů rodiny a není-li subsidiárního ustanovení v listině nadační, že kdyby nebylo příbuzných, má nadace připadnouti i třetím osobám; nadace zaniká dále, zanikne-li účel její.

VI. Právo poplatkové.

Poplatek vyměřiti jest ze jmění nadaci věnovaného, jako z darů a převodů jmění na případ smrti (p. s. 96, § 68 č. 2 popl. z. p. s. 91 III., pozn. 3). Ku zaplacení poplatku vkladního při nadaci jest povinna ona strana, v jejíž prospěch vklad se děje (roz. ze dne 22. prosince 1885 č. 3048 č. 2839 sb. »Budwinski«). Listina nadační podléhá kolku 50 kr. za každý arch. Osnovy listin nadačních nebo koncepty t. j. takové spisy, které předkládají se úřadu ke schválení, podrobeny jsou kolku pouze jako přílohy (výn. min. fin. ze dne 14. června 1853 č. 18353). Povinnost poplatková nadaci nastává tím okamžikem, kdy listina nadační došla úředního schválení (roz. spr. s. dv. ze dne 23. března 1880 č. 734 sb. Manzova, str. 495). Poplatek ze jmění nadaci věnovaného zapraviti jest jako z daru; nerozhoduje pro tuto poplatkovou povinnost, koho dlužno pokládati za vlastního dárce, či zda je to případ darování ve smyslu soukromoprávním (roz. ze dne 17. března 1885 č. 630 sb. »Budwinski«, 2456). Nadace u příležitosti 25- jakož i 40letého jubilea panování Jeho Veličenstva císaře zřízené jsou dle zák. ze dne 20. dubna 1874 č. 24 ř. z. a ze dne 16. února 1888 č. 24 ř. z. prosty kolků a poplatků. Totéž platí o nadacích u příležitosti 50. narozenin Jeho Veličenstva císaře (zák. ze dne 11. dubna 1881 č. 37 ř. z.) a u příležitosti požáru okružního divadla zřízených (zák. ze dne 8. dubna 1882 č. 39 ř. z.). O poplatkové povinnosti právnických osob povinných aequivalentem poplatkovým srv. zvláště rozh. ze dne 3. března 1885 č. 608 sb. »Budwinski« č. 2434, ohledně aequivalentu poplatkového při mešních nadáních rozh. ze dne 13. prosince 1887 č. 3308 sb. »Budwinski« č. 3815.

Která nadace neslouží tomu účelu, aby stanovila důchod pro církevní úřad na všechny příští časy, nýbrž aby určitý počet mší byl sloužen, tu považovati sluší nikoli za obroč (beneficium), nýbrž za mešní nadání podrobené aequivalentu poplatkovému (rozh. ze dne 20. ledna 1886 č. 4, sb. »Budwinski« č. 2373; srv. nař. min. fin., věstník ze dne 23. dubna 1860 č. 24, p. s. 106, 13, č. 1 popl. zák. ze dne 13. prosince 1862).

VII. Nadace církevní.

I. Pojem.

Za církevní nadace pokládají se všechna ona věnování, na základě kterýchž udílí se určitému kostelu nebo nějaké duchovní společnosti movité nebo nemovité statky nebo též výnosová práva za trvalý, nebo v určitých dobách vždy se opětuující závazek. Církevní nadace jsou netoliko každé

doby nejčtetnější, nýbrž i vůbec nejstarší všech nadací a vytvořily se na základě římského práva nejprve z legátů kleriků a potom dosáhly i uznání právnické osobnosti, ovšem vždy jen oporou o nějaký kostel nebo církevní ústav. Pokud měla církev na starosti vedle svých výhradních úkolů ještě i veškerou dobročinnost, zvláště obstarávání chudých a nemocných jakož i vyučování a sice vše to v intenci náboženské, a proto dle předpisů církevním zákonodárstvím vydaných, přimyká se k pojmu nadací církevních (též »duchovních« či »zbožných«) *causae piae*, další význam. Církevními a státními převraty novější doby byly však nesčetné z těchto nadací od církve vykoupěny (sackularisovány) a od té doby vždy všeobecnější se stává přeměna jich ve světské a státní s těmitéž účely, zejména k účelu chudinství, nemocnic a vyučování. Církev však nevzdala se přes to i na dále ještě — pokud možnost tu má — sloužiti těmto účelům a pokud nyní vlastní nadace má nebo nových ještě nabývá, přiznává jí též moderní stát obyčejně (snad jen Francii vyjímaje) držení a užívání jich a vyhrazuje si pouze správu jich nebo dozor nad nimi. Odtud pochodí rozlišování »ryze církevních« nadací, ohledně jichž v Rakousku zaručeno jest církvi netoliko držení a užívání článkem 15 zák. státního ze dne 21. prosince 1867, nýbrž přísluší jí dle § 47 zákona ze dne 7. května 1874 i správa. Bližšího vytčení nebo opsání pojmu »ryze církevních« nadací ovšem zákon sám nepodal. Jest však patrné, že výraz ten zahrnuje předem všechny ony nadace, při kterých netoliko obdaření, nýbrž i věnování samo nebo povinnosti nadační jsou rázu církevního nebo duchovního, tudíž zejména všechny nadace na mše a jiné bohoslužebné úkony, pobožnosti a náboženská cvičení, která odbývati mají duchovní. Leč jest též mnoho nadací, při kterých nenacházíme obou těchto náležitostí a které přece pokládají se za »ryze církevní« t. j. ponechány jsou ve správě církevní. Tak tomu je při nadacích, jichž výnos rozdělití jest mezi chudé po vykonání určité církevní pobožnosti, při nadacích pro nemocnice, jež přikázány jsou duchovnímu řádu a j. Pro posouzení povahy takovýchto nadací bude vždy rozhodnou intence zakladatelova, která patrna jest z pravidla z listiny nadační. Závažnou jest tedy vždy povaha věnování nikoli osob, v jichž prospěch toto zřízeno bylo. Je-li tu pochybnost ohledně církevní povahy nadace, rozhoduje dle al. 2 § 47 cit. zák. ministr kultu v poslední instanci; leč rozhodnutí to není aktem volného uvážení, nýbrž může býti podána stížnost k správnímu soudnímu dvoru (rozh. ze dne 7. listopadu 1879, sb. »Budwinski« č. 609).

2. Zřízení.

Nadaci církevní zříditi lze též jako jiné nadace buď jednáním mezi živými nebo posledním pořízením. V prvním případě má zakladatel sám svůj úmysl dotyčnému správci kostela oznámiti, a tento má o tom sepsati protokol, v němž vyznačiti jest úplně jmění nadaci věnované, závazek církve a ochotu zakladatelovu co do úhrady všech útrat se zřízením spojených. Ve druhém případě sdělí se poslední pořízení s představeným kostela buďto se strany vykonavatele poslední vůle nebo dědiců nebo místodržitelství, které o tom nabylo vědomosti od úřadu pozůstalostního. Farář nebo jinaký zástupce ústavu církevního má se ihned vysloviti, přijímá-li nadaci vůbec nebo aspoň v nabízené formě; při nadáních mešních musí ku př. požadavek sloužení nadační mše ve dny, ve které buďto vůbec tato dle platných církevních předpisů nemůže být čtena nebo aspoň

ne měrou a způsobem žadáním, bezpodmínečně potud se pozměnití, aby byl ve srovnalosti s předpisy církevními. Podobně předkem posouditi dlužno, stojí-li kapitál na nadaci věnovaný, pokud se týče jeho roční výnos, v náležitém poměru k žádanému plnění. Pro mešní nadání stávají v jednotlivých diecésích různé normy (*«cynosury»*); obyčejně nepřijme se tehdy nadace na roční mši, nenese-li ročně nejméně 1 zl. 50 kr. r. m., z kteréhožto výnosu obdrží určitou kvotu sloužící kněz, mešník a kostel. Jmenní nadační samo uloží se buďto hned při tom, nebo doručí se v nutných případech finanční prokuraturou.

Dle § 685 o. o. z. mohou se zbožné odkazy hned po smrti zůstavitelově žádati a proto zaplatiti jest též zákonný úrok ode dne úmrtí zůstavitelova až do dne uložení kapitálu.

Uložení jmění nadačního způsobem výnosným, zřízení a předložení osnovy listu nadačního, schválení jeho úřadem nadačním a vyhotovení stejnopisů děje se dle pravidel pro nadace vůbec platných, jen že při církevních nadacích podání listin k úřadu zemskému děje se prostřednictvím konsistoře, která též se své strany má potvrditi vyjádření přijímací a zkoumati i schváliti osnovu listiny nadační.

3. Přiznání (*fasse*) a započítání v kongruu.

Pokud církevní nadace ku zlepšení důchodů duchovenstva směřují, zmařil by se tento účel, kdyby se jich výnos započítal v kongruu resp. odpočítal od doplňku kongruy. Kromě toho mají zvláště nadace mešní pro percipienta v zápětí, že se musí tento buď dosti četných jiných stipendií vzdáti nebo jiného duchovního persolventa odměniti za sloužení oněch mší, kterých sám by sloužiti nemohl. Proto byla již při mnohých starších nadacích církevních pojímána v listinu nadační klausule, že výnos jich nesmí býti nikdy percipientovi do kongruy započítán. Zákon o kongruu ze dne 19. dubna 1885 stanoví v § 3 1. g), že pojmouti jest ve *fassi* (přiznání příjmů) za účelem doplnění kongruy jen »výnos všech před působností tohoto zákona určitým obnosem zřízených stipendií mešních a nadací na bohoslužebné funkce, nepřičítá-li se započítání jich nižádnému ustanovení listiny nadační«. Všechny od působnosti tohoto zákona zřízené nadace toho druhu naproti tomu jsou ze započítání bezvýmínečně vyloučeny. Obnos stipendií však, kteréž správce duší k persoluci jiným musí vydati, sluší uvést mezi vydáním, přesahuje-li počet ročních mší číslici 200 nebo normální číslici pro dotyčnou diecési zvláště stanovenou. Poněvadž mezitím mohly tyto zákonné předpisy dojíti změny pozdějšími zákony, vydalo od té doby více konsistoří nařízení, aby se v každou novou listinu nadační pojala »klausule nevčitatelnosti«, i když zakladatel sám dotyčného ustanovení v listinu nadační nepojal. Opětovná rozhodnutí ministerská (výnos ze dne 23. července 1888 k místodrž. moravskému ze dne 15. května 1889, k místodrž. českému; srv. rozh. ze dne 9. prosince 1887 č. 2757) prohlásila to za přípustné s tím však příkazem, by o to bylo postaráno, aby v listině nadační vždy zřetelně se vyznačilo, kým výhrada tato byla stanovena (zda zakladatelem samým či církevním úřadem). Ba může se dokonce předejiti klausulí devinkulační tomu, aby eventuelně se opět nestalo započítání do kongruy. Výnos min. ze dne 14. prosince 1887 č. 17351 rozhodl, že nesmí se odepřiti schválení úřadu nadačního oněm osnovám listin nadačních, ve které zakladatel pojal výslovně podmínku, že se nemá započítati v kongruu požitky nadační, v případě započítání však že jest

nadaci jakožto takovou pominouti, uhrazovací obligaci že jest devinkulovati a prodati a stržený obnos vynaložiti ku sloužení běžných mší na nadační úmysl. (Dle § 5 nového zákona o kongruu z r. 1896 má býti výnos všech nadačí na mše a jiná bohoslužebná jednání (úkony) bez rozdílu ze započtení vyloučen; tento § byl též v obou sněmovnách přijat, avšak vláda vyhradila si předložení ku nejv. sankci na příhodnější časy).

Při vyměření příspěvků do náboženského fondu nesluší dle § 2 zák. ze dne 7. května 1874 č. 51 ř. z. vyloučiti nadace z úhrnného jmění započítání podrobeného.

4. Změna a zrušení.

Dle dek. dvor. kanceláře ze dne 21. května 1841 přísluší politickým úřadům ve srozumění s ordinariatem rozhodnutí jak o přijatelnosti, tak i o změně a zrušení duchovních nadací (srv. roz. spr. s. dv. ze dne 29. května 1878, sb. »Budwinski« II., 277; ze dne 23. září 1883, sb. »Budwinski« VII., 1849).

Se stanoviska církevního tvoří redukování závazků nadačních nebo přeměna, která je obyčejně podmíněna zmenšením výnosu nadačního nebo jinak nemožností dalšího plnění papežské právo rezervátní, k jehož výkonu však bývají v jistém rozsahu delegováni biskupové. (Srv. též čl. Nadace mešní.)

Osoby vojenské a důstojnictvo.

Osoby vojenské vůbec.

A) Právní postavení vojáků.

I. Povinnosti osob vojenských vůbec.

Válečný stav, jemuž každý zbraně schopný muž věnovati se musí po čas zákonem stanovený, má ten vznešený úkol, aby bezpečnost a vážnost monarchie hájil a opatroval. Povinnosti stavu vojínova obsaženy jsou ve služebních předpisech; jich svědomité vykonávání slíbiti musí tento slavnostní přísahou. Láska k vladaři a k vlasti, poslušnost, věrnost a vytrvalost ve cvičení se v povinnostech, sebezapření a chrabrost jsou postuláty na vojína kladené. Vojín musí se věnovati odbornému svému vzdělání vážně, nadšeně a s oddaností, on má využítkovati svých schopností, vědomostí a zručnosti své v případě potřeby k nejlepšímu zdatu své služby. Vojín má propůjčiti se ochotně — sám jsa povolán k ochraně vážnosti zákona — nařízením úřadů, kterým svěřeno zachování veřejného řádu, pokud se to nepřičí jeho povinností vojenským nebo rozkazům. Vojín nesmí při žádné příležitosti porušiti úctu povinnou každému náboženskému přesvědčení. Mravnost vojínova má nemalý význam pro službu jeho jakožto opora jeho služebního pocitu, jeho věrnosti a spolehlivosti. Povaha a způsob života vojínova mají být bez pohany. Poslání vojska, mnoho tisíc lidí k témuž vznešenému cíli spojujícího, vyhledává sjednocenost a pospolitost jak v jednotlivých organických sborech, tak i u veškeré ozbrojené moci. Pospolitost vojáků má své základy v pocitu společné příslušnosti a v uznání nutnosti, že osobní zájem blahu celkovému podříditi se musí. Pospolitostí nachází každý jedinec svoji čest ve cti celku. Vzájemná podpora soudruhů ve všech životních poměrech jest příkazem pospolitosti a sjednocenosti. Šetření nedůstojných a zatajování nectných jednání svědčí o mylném pojmání těchto povinností (viz služební předpisy z r. 1873 doplněné dle cirk. nař. říš. min. války ze dne 2. července 1886 praes. 2839 na zákl. nejvyš. rozhodnutí ze dne 20. července 1886).